

Vleeskalveren en Hervorming Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

C.J.A.M. de Bont
N. Bondt
J. Bolhuis
J.F.M. Helming
J.H. Wisman

Projectcode 30025

April 2003

Rapport 6.03.09

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- Wettelijke en dienstverlenende taken
- Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- Ruimte en Economie
- Ketens
- Beleid
- Gamma, instituties, mens en beleving
- Modellen en Data

Vleeskalveren en Hervorming Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
Bont, C.J.A.M. de, N. Bondt, J. Bolhuis, J.F.M. Helming en J.H. Wisman
Den Haag, LEI, 2003
Rapport 6.03.09; ISBN 90-5242-812-3; Prijs € 10,- (inclusief 6% BTW)
45 p., fig., tab., bijl.

Dit rapport geeft de mogelijke gevolgen voor de vleeskalverhouderijsector weer van de voorstellen van de Europese Commissie voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in januari 2003. Het gaat hierbij vooral om de gevolgen van enkele specifieke aspecten van deze voorstellen, namelijk de ont koppeling van de slachtpremies van de feitelijke productie, de beperking van de overdracht van premies en de voorwaarden voor het ontvangen van premies. De gevolgen voor de markt en de bedrijfstak worden geanalyseerd in kwantitatieve zin en kwalitatief.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie@lei.wag-ur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie@lei.wag-ur.nl

© LEI, 2003

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponereerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
Samenvatting	9
1. Inleiding	13
1.1 Aanleiding en doel	13
1.2 Opbouw van het rapport	13
2. Voorstellen van de Europese Commissie	15
2.1 Algemeen	15
2.2 Specifiek voor de vleeskalverhouderij	15
3. Marktontwikkeling	18
3.1 Aantallen runderen en kalveren in de EU-15	18
3.2 Kalfsvleesproductie in Nederland	18
3.3 Prijsontwikkeling van vleeskalveren in de EU-15	19
3.4 Prijsontwikkeling van kalveren in Nederland	20
3.5 Kalvermelkpoeder, productie en prijzen	21
3.6 Ontwikkeling van prijzen, productie en sectorinkomen in toekomst	23
4. Ontwikkeling bedrijfsstructuur en inkomen vleeskalverhouderij	26
4.1 Bedrijfsstructuur	26
4.2 Inkomen, actuele ontwikkelingen	29
4.3 Inkomen vleeskalverhouderij, ontwikkeling door hervorming GLB	30
5. Veranderingen in de vleeskalverhouderij door de EU-voorstellen	36
5.1 Gevolgen van ontkoppeling	36
5.2 Gevolgen van beperkte overdraagbaarheid premie	38
5.3 Gevolgen van voorwaarden aan productie	39
6. Conclusies en beschouwing	40
Literatuur	43
Bijlage	
1. Lijst van informanten	45

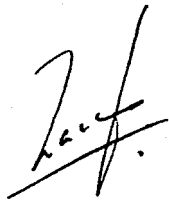
Woord vooraf

Op 21 januari 2003 presenteerde de Europese Commissie voorstellen voor Hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Deze voorstellen houden ook een aantal ingrijpende veranderingen in voor de kalfsvleessector.

Door de Productschappen Vee, Vlees en Eieren (het PVE) is aan het LEI gevraagd de mogelijke gevolgen van de voorstellen aan te geven. Het LEI heeft de beantwoording van de vragen van het PVE neergelegd in dit rapport, dat kan worden benut bij de discussie en positiebepaling aangaande de voorstellen.

Het LEI dankt het PVE voor de opdracht, de afstemming bij de vraagstelling en de samenwerking bij dit onderzoek. Dank gaat ook uit naar degenen die in het kader van dit onderzoek informatie en inzichten hebben verstrekt.

Aan de opstelling van dit rapport is bijgedragen door C.J.A.M. de Bont, N. Bondt, J. Bolhuis, J.F.M. Helming en J.H. Wisman, allen werkzaam bij het LEI.

Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse
Algemeen Directeur LEI B.V.

Samenvatting

De voorstellen van de Europese Commissie

De voorstellen behelzen, naast een verlaging van de prijzen en een verhoging van vergoedingen voor melk- en graanproducenten, nog belangrijke punten als ontkoppeling van de steun (premies¹) aan de feitelijke productie, het stellen van voorwaarden voor de premieuitkering (cross compliance), jaarlijks oplopende kortingen op de premies en mogelijkheden om premierechten² over te dragen. Bij het laatste gelden beperkingen voor bedrijven met een premiebedrag van meer dan 10.000 euro per hectare ('speciaal toeslagrecht'); overdracht van premierechten kan dan alleen door vererving.

De gevolgen in het kort

Door de voorgestelde ontkoppeling zal naar verwachting een beperkt deel van de kalverhouders de productie beëindigen. Het merendeel van de bedrijven zal in productie blijven mede door de verbetering van de economische perspectieven voor de productie.

Door de beperking van de overdracht van de toeslagrechten van intensieve bedrijven zal in de komende tien jaar circa 20% van de premierechten uit de sector verdwijnen. Het gaat hier vooral om bedrijven zonder opvolger.

De productieomvang van de vleeskalverhouderij in Nederland zal niettemin slechts in beperkte mate afnemen door een verbetering van de marktperspectieven voor de kalfsvleesproductie, mits de integraties de contractvergoedingen substantieel verhogen en mits er ruimte is voor vergroting van de omvang van de betreffende bedrijven.

Mede door de verschillen in toeslagrechten per dier per bedrijf en de cross compliance voorwaarden zal de vaststelling van de contractvergoeding mogelijk meer op individuele basis gaan plaatsvinden.

Gevolgen voor de marktontwikkeling

De markt voor kalfsvlees heeft de laatste jaren onder druk gestaan van de veranderingen in het EU-rundvleesbeleid en incidentele omstandigheden als BSE- en MKZ-uitbraken. Door de voorgestelde hervorming van het GLB, met name de ontkoppeling, kan het aanbod van rund- en kalfsvlees in de EU dalen en kunnen de prijzen verder herstellen. Verder kunnen de prijzen van nuchtere kalveren door de lagere vraag vanuit de vleesveehouderij dalen, evenals de prijzen van melkpoeder door de lagere zuivelprijzen. Op basis van de verwachte ontwikkelingen zal de omvang van de vleeskalverhouderij in Nederland licht dalen, terwijl het sectorinkomen op peil kan blijven, mogelijk zelfs kan toenemen, wanneer de premies binnen de sector blijven.

¹ In dit rapport wordt met de begrippen 'premies' en 'directe betalingen' hetzelfde bedoeld als de Europese Commissie bedoelt met 'rechtstreekse betalingen'.

² De Europese Commissie hanteert hiervoor het begrip 'toeslagrechten'. Per bedrijf wordt 'een enkele bedrijfs-toeslag' voorgesteld om bestaande premies te vervangen.

Gevolgen voor de structuur van de sector

In de vleeskalverhouderij wordt een belangrijk deel van de dieren gehouden op bedrijven met weinig grond; ruim 60% van de kalveren is te vinden op bedrijven met minder dan 10 ha grond. Bovendien geldt voor bijna de helft van de kalveren dat in beginsel de premiegrens van 10.000 euro per hectare wordt overschreden. Gelet op de leeftijdsopbouw in de sector en de opvolging kan de beperking van de premieoverdracht tot gevolg hebben dat in een tijdsbestek van tien jaar circa 20% van de premierechten uit de sector wegvallen. Daarnaast kan ook om andere redenen een deel van de bedrijven ophouden, met name de bedrijven die niet omschakelen naar groepshuisvesting. Per saldo kan de sector slechts nagenoeg de huidige omvang behouden wanneer de rentabiliteit voldoende is, ook zonder premie, voor de dan noodzakelijke uitbreiding van de blijvende bedrijven en wanneer het beleid (ruimtelijke ordening en dergelijke) ook mogelijkheden daartoe geeft.

Gevolgen voor de inkomens

Uitgaande van de te verwachten marktontwikkelingen zijn uitgangspunten vastgesteld voor het berekenen van de bedrijfsresultaten van de vleeskalverhouderij met contractproductie in 2012.¹ Bij een verhoging van de totale vergoeding per kalf met 8% en een groei van de bedrijven met circa 25% kan het inkomen dan ongeveer op het niveau van de afgelopen jaren uitkomen. Door de veranderingen in het beleid (ontkoppeling) kan een deel van de bedrijven echter uit financieel oogpunt kiezen voor het stoppen van de productie, met behoud van premie dan wel voor het in eigen risico houden van kalveren. Het laatste is mede afhankelijk van de contractvergoeding en de contractvoorwaarden. De verhoging van de totale contractvergoeding per kalf met 8% in de komende jaren, houdt in feite in dat de reguliere vergoeding door de integraties met ruim 30% moet worden verhoogd om (voldoende) vleeskalverhouders te blijven contracteren.

Veranderingen in de vleeskalverhouderij en voor de integraties door de voorstellen

Door de ontkoppeling zal een deel van de productie eerder worden beëindigd. Tevens ontstaan er wat betreft de premierechten in relatie tot de productie verschillende groepen kalverhouders. Hierdoor zal het voor de integraties moeilijker worden om voor alle vleeskalverhouders eenduidige contractvergoedingen vast te stellen en de keten te blijven regisseren. Het substantieel verhogen van de vergoedingen heeft financiële gevolgen voor de integraties. Het alternatief is een vermindering van omzet en werkgelegenheid, met name in de toelevering van kalvermelkpoeders en nuchtere kalveren en in de slachterijen.

Door de beperkingen voor de premieoverdracht op 'intensieve bedrijven' zal in de komende jaren een toenemend deel, oplopend tot circa 20% rond 2012, van de premies blijven bij rustende agrariërs en dus in feite de sector verlaten.

De mogelijke gevolgen van cross compliance kunnen divers zijn. In sommige opzichten (huisvesting dieren, kwaliteitsborging en dergelijke) kan de Nederlandse

¹ In de sector wordt het merendeel van de kalveren, meer dan 90%, gehouden op contractbasis. Om die reden is het zinvol de bedrijfsresultaten van de kalverhouders op die basis in beeld te brengen.

kalfsvleessector daar een relatief voordeel bij hebben ten opzichte van andere EU-landen. Door de voorwaarden zullen de vleeskalverhouders nog meer geneigd zijn de premies aan zich te houden en veranderen de verhoudingen met de integraties.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

Aanleiding voor het door de Productschappen Vee, Vlees en Eieren (PVE) aan het LEI gevraagde onderzoek vormen de voorstellen van de Europese Commissie voor hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), zoals deze in januari 2003 zijn gepresenteerd (COM 23 final, 2003).

De voorstellen omvatten, naast onder meer prijsverlagingen voor melk, de loskoppeling van premierechten van de feitelijke productie, kortingen op de premies, voorwaarden aan de premies (cross compliance) en uitbreiding van het plattelandsbeleid, ook specifieke elementen voor bedrijven met premierechten van meer dan 10.000 euro per hectare.

Voor de vleeskalverhouderij zijn met het in werking treden van de besluiten in het kader van Agenda 2000 premies ingesteld. Deze premies houden verband met de al eerder door de EU ingestelde premies voor volwassen slachtvee en de verhogingen daarvan vanaf 2000 als compensatie van de verlagingen van de Europese (garantie)prijzen voor rundvlees. De premies voor vleeskalveren (vanaf 2002 50 euro per kalf tot 7 maanden en tot een gewicht van 160 kg) dienen derhalve om de inkomensgevolgen van de lagere rund- en kalfsvleesprijzen voor de kalfsvleessector op te vangen (Bont et al., 1999).

De nu gepresenteerde Europese voorstellen leveren, gelet op de betekenis en aard van de Nederlandse vleeskalverhouderij, bijzondere vragen op voor de toekomst. Gevreesd wordt met name dat door de loskoppeling een deel van de productie zal worden beëindigd, terwijl door de beperkingen wat betreft de overdracht van premierechten deze productie niet door andere bedrijven wordt overgenomen. Daarnaast kan door de ontkoppeling de relatie tussen contractgever (integratie) en vleeskalverhouder worden gewijzigd, met de mogelijkheid dat kalverhouders meer voor eigen risico gaan produceren.

De probleemstelling voor het onderzoek is vooral dat de voorstellen kunnen leiden tot een vermindering van de omvang van de sector vleeskalverhouderij (productie en kenten). Het gevraagde onderzoek heeft tot doel hier nader op in te gaan; wat zijn bedreigingen en mogelijke kansen.

Doel van het onderzoek is de mogelijke gevolgen van de voorstellen in beeld te brengen, gedeels kwantitatief, voor een deel ook kwalitatief. Dit laatste geldt met name voor ontwikkelingen en relaties binnen de sector en het toekomstperspectief. Op basis hiervan wordt een zo goed mogelijk antwoord gegeven op vragen inzake de te volgen (lobby)strategie.

1.2 Opbouw van het rapport

Allereerst worden in dit rapport de voorstellen van de Europese Commissie nader belicht (hoofdstuk 2). Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een analyse gemaakt van de mogelijke ge-

volgen van de voorstellen voor met name de ontwikkeling van de markt voor rund- en kalfsvlees. Deze analyse wordt gevolgd door een presentatie van de ontwikkeling van de structuur van de vleeskalverhouderij en van de inkomensontwikkeling (bedrijfsresultaten). Wat betreft de inkomensontwikkeling wordt in hoofdstuk 4 mede aan de hand van de Europese voorstellen een inschatting van de toekomst gemaakt. Daarna wordt in hoofdstuk 5 nog nader ingegaan op de mogelijke reactie van de sector op de voorstellen om de premies te ontkoppelen van de feitelijke productie, de beperkte mogelijkheden voor overdracht van premies en cross compliance. Ten slotte worden de bevindingen van de studie verwoord in conclusies (hoofdstuk 6).

2. Voorstellen van de Europese Commissie

2.1 Algemeen

De 'hervormingsvoorstellen' van de Europese Commissie behelzen in hoofdlijnen onder meer een verlaging van de prijzen van enkele producten (melk, graan), een verhoging van de betreffende vergoedingen (ook wel directe betalingen, compensaties, premies of toeslagen genoemd) en het introduceren van kortingen op deze directe betalingen aan de landbouwers. Deze kortingen dienen mede ter financiering van het Plattelandsbeleid en de herziening van het markt- en prijsbeleid, mede in verband met de komende uitbreiding van de EU.

Voorts wordt voorgesteld de betalingen te ontkoppelen van de teelt van gewassen en het houden van dieren, waarvoor de vergoeding is verleend. Een uitzondering hierop ('halve ontkoppeling') betreft de teelt van zetmeelaardappelen. Het totaal aan directe betalingen wordt per bedrijf samengevoegd in één bedrag (één enkele bedrijfstoelage). De premies worden verkregen onder voorwaarden, die aan het bedrijf kunnen worden gesteld (cross compliance).

2.2 Specifiek voor de vleeskalverhouderij

Meer specifiek van belang voor onder meer de vleeskalverhouderij en onderhavig onderzoek zijn de volgende elementen van de voorstellen:

- de betalingsrechten kunnen, geheel of gedeeltelijk en met of zonder grond, worden overgedragen aan andere agrariërs. Alleen voor bedrijven met een betalingsrecht van meer dan 10.000 euro per hectare geldt dat niet. In dit geval geldt een 'speciaal toeslagrecht', dat alleen door vererving kan overgaan;
- voor melk wordt de quoteringsregeling gehandhaafd tot 2014/15. De omvang van de quota wordt extra uitgebreid, met 1% in 2007 en in 2008. De totale verhoging in de komende jaren is 3,5%. In de jaren 2004-2008 wordt de prijs van boter met 7% per jaar verlaagd en de prijs van magere melkpoeder met 3,5% per jaar. Vanaf 2004 wordt voor deze prijsverlaging van in totaal circa 28% voor melk ontkoppelde steun verleend, in vijf stappen oplopend tot 2008;
- de referentieperiode voor de steun per bedrijf is 2000, 2001 en 2002. De lidstaten kunnen een nationale reserve vormen om in bijzondere gevallen en om nieuwe boeren premies te kunnen betalen;
- voor de premies gaan voorwaarden gelden. Indien daar niet aan wordt voldaan kan op de premie worden gekort; de premie kan zelfs volledig worden ingehouden;
- de voorwaarden hebben betrekking op milieu, voedselveiligheid, arbeidsveiligheid, dierenwelzijn en het in goede landbouwconditie houden van land. De voorwaarden worden gebaseerd op Europese richtlijnen, waarbij wordt uitgegaan van wettelijke

- eisen aan landbouwbedrijven (het zou om 40 wetten gaan), 'goede landbouwpraktijk' (in Europees kader) en voorts het handhaven van permanent grasland;
- voor bedrijven met een premiebedrag van meer dan 15.000 euro of een omzet van meer dan 100.000 euro gaat de verplichting gelden deel te nemen aan een bedrijfsadviseringsstelsel. Hiervoor kunnen de bedrijven een vergoeding van de kosten ontvangen, tot 80% van de kosten bij eerste deelname maximaal 1.500 euro, in totaal 10.000 euro per bedrijf;
- verschillende lopende regelingen op het gebied van plattelandsbeleid worden vereenvoudigd;
- voor voedselkwaliteit komt er nieuwe 'begeleidende maatregel' om boeren te stimuleren deel te nemen aan programma's voor kwaliteitsverbetering en certificering. Hiervoor geldt als steun maximaal 1.500 euro per jaar, gedurende vijf jaar. Voorts ook om producentengroepen te steunen met kwaliteitsgaranties, aanduiding van streekproducten en biologische producten;
- voor dierenwelzijn worden nieuwe voorstellen aangekondigd. Veehouders kunnen tot maximaal 500 euro per vee-eenheid steun krijgen om kosten en opbrengstenderving op te vangen;
- voor landbouwmilieuprogramma's wordt voorgesteld de Europese steun te verhogen tot 85% (nu 75%) in de Doelstelling 1 gebieden en tot 60% (nu 50%) in de overige gebieden;
- op de premies per bedrijf vanaf 5.000 euro gaan vanaf 2006 kortingen gelden (zogenaamde degressie). De kortingen lopen op tot 12,5% in 2012 voor bedragen tot 50.000 euro en 19% voor bedragen daarboven. Er wordt geen maximum voorgesteld voor het premiebedrag per bedrijf;
- de gekorte bedragen gaan voor een deel, oplopend tot 6% van de bedragen boven 5.000 euro in 2012, naar de middelen voor Plattelandsbeleid (modulatie). De rest van het geld, dit is 6,5% van de bedragen van 5.000 tot 50.000 en 13% van de bedragen boven 50.000 euro, wordt bestemd voor de hervorming van de marktordeningen.

Resumé

Op basis van deze voorstellen kan worden vastgesteld dat voor de vleeskalverhouderij vooral van belang zijn de punten met betrekking tot de ontkoppeling van de premie van de productie, de (in de loop van de komende jaren oplopende) kortingen op de premies en de beperkingen van de overdracht van premies boven de 10.000 euro per hectare. In het onderzoek zal hierop de aandacht verder worden gevestigd.

Daarnaast worden daarin ook betrokken de voorstellen voor de verlaging van de zuivelprijzen en het stellen van voorwaarden aan het verkrijgen van premies (cross compliance). Ook wordt ingegaan op de onder invloed van de voorstellen te verwachten markt- en prijsontwikkeling voor rund- en kalfsvlees en de gevolgen voor de melkveehouderij van de verwachte ontwikkelingen in de vleeskalverhouderij.

In het onderzoek is niet nader ingegaan op de gevolgen van de voorstellen op administratief en uitvoeringstechnisch terrein. Vastgesteld zij dat de voorstellen eerder een verzwaring van de betreffende lasten dan een verlichting met zich mee brengen (De Bont et al., 2003). Met name de introductie van het ontkoppelde stelsel, de toepassing van de

transacties van premierechten met de bijbehorende voorwaarden en de toepassing van cross compliance zullen meer administratieve en uitvoerings- en controlewerkzaamheden tot gevolg hebben.

3. Marktontwikkeling

3.1 Aantallen runderen en kalveren in de EU-15

De dalende lijn van het aantal runderen in de EU-15, die vooral het gevolg is van de melkquotering en de toenemende melkproductie per koe, heeft zich ook het afgelopen jaar (2002) verder voortgezet. Volgens de laatste raming van de lidstaten bedraagt het aantal runderen in 2002 bijna 81 miljoen stuks. Ten opzichte van 2001 is dit een daling van ruim 2%. De brutoproductie van slachtrunderen wordt voor 2002 geraamd op 27,4 miljoen stuks wat vrijwel overeenkomt met het niveau van 2000. Voor dit jaar wordt een afname verwacht van bijna 1%.

Het aantal kalveren in de EU-15 bedraagt in 2002 circa 5,8 miljoen stuks. Dit aantal is ten opzichte van 2001 toegenomen met ruim 300.000 stuks. Voor dit jaar wordt een daling verwacht van bijna 1,5%. De belangrijkste producerende landen zijn Frankrijk met 2,5 miljoen, Nederland met 945.000 stuks, Duitsland met 640.000 stuks en Italië en België met rond de 400.000 stuks. Nederland heeft voor kalfsvlees een productieaandeel in de EU van 15 tot 20%. Voor rundvlees (inclusief kalfsvlees) is dit veel lager, namelijk circa 6%.

3.2 Kalfsvleesproductie in Nederland

De productie in Nederland heeft zich het afgelopen jaar (2002) weten te herstellen na de BSE-crisis en de uitbraak van MKZ in 2001. Tabel 3.1 geeft de ontwikkeling weer.

Tabel 3.1 *Kalfsvleesproductie in Nederland x 1.000 ton. (gewicht met been)*

	1995	1999	2000	2001	2002
Productie uit slachtingen	194	211	199	165	176
Bruto eigen productie	182	187	175	155	159
Invoer totaal	16	28	31	16	22
Uitvoer totaal	181	194	185	135	174
Consumptie per hoofd in kg in Nederland	1,1	1,3	1,3	1,3	1,3

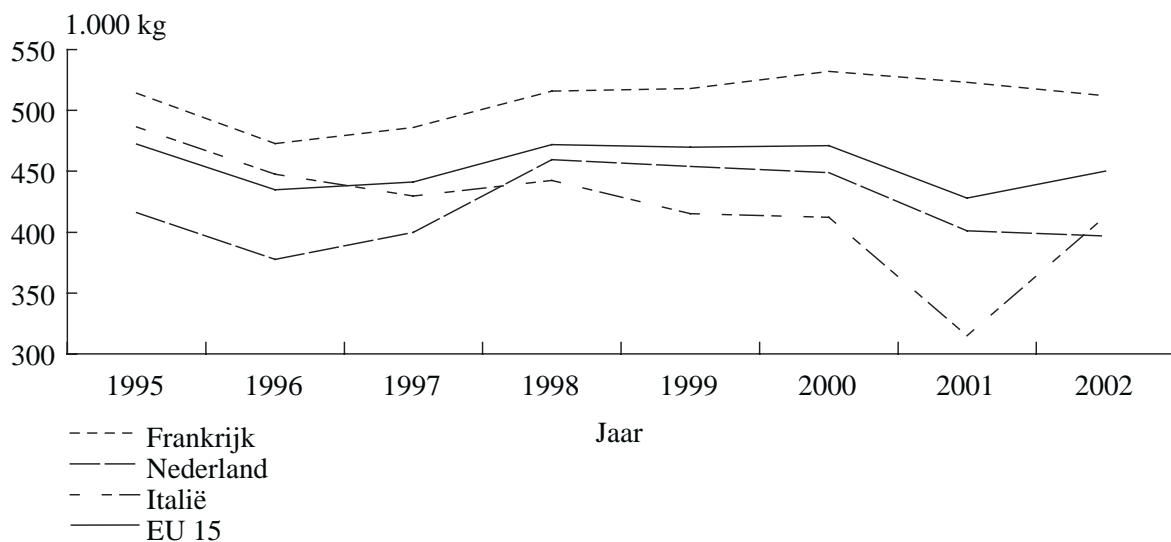
Bron: PVE.

Slechts een beperkt deel van de kalfsvleesproductie wordt in ons land geconsumeerd. De Nederlandse kalfsvleesproductie is dan ook sterk op de export gericht. Italië is nog steeds de belangrijkste afnemer met een aandeel in de export in 2002 van ruim 35%. Frankrijk en Duitsland nemen beide bijna een kwart van de export voor hun rekening.

De productie van (wit)kalfsvlees in Nederland vindt voor een zeer groot deel (ruim 90%) op contractbasis plaats en wordt met name geregisseerd door een drietal integraties. Deze verzorgen onder meer de aanvoer van nuchtere kalveren (nuka's) en het voer (melkpoeder) en het slachten van de dieren.

3.3 Prijsontwikkeling van vleeskalveren in de EU-15

Afgezien van de gevolgen van de interventieprijsverlagingen door de EU in de jaren negentig (Mac Sharry-hervormingen), kwamen door de BSE-crisis in 1996 de prijzen van rundvee extra onder druk te staan. In Engeland werd een groot aantal runderen afgeslacht. Ook werden enkele honderd duizenden Britse kalveren die naar het Europese vaste land waren uitgevoerd afgeslacht. Om de markt voor kalfsvlees te ondersteunen werd in de lidstaten de vroege slachtpremie ingevoerd.

Figuur 3.1 Prijzen van vleeskalveren in euro per ton in de EU-15
Bron: PVV.

Deze premie werd in Nederland uitgekeerd indien het geslacht gewicht van de kalveren minder dan 138 kg bedroeg. Het invoeren van deze premies leidde tot een lager aanbod van kalfsvlees waardoor de prijzen zich na verloop van tijd wisten te herstellen. Eind 2000 was er opnieuw sprake van een BSE-crisis die aanzienlijk meer impact op de prijsontwikkelingen op de rundvleesmarkt had dan in 1996. De consumptie van rundvlees in Frankrijk, Duitsland en Italië nam in 2001 sterk af. Hoewel kalfsvlees een apart segment van de rundvleesmarkt is nam ook de consumptie hiervan sterk af. Uitzondering hierop was Frankrijk waar de consumptie en de prijs redelijk op peil bleven. In het voorjaar van 2001 werd de Nederlandse kalversector ook nog geconfronteerd met een uitbraak van MKZ. Het tijdelijke vervoers- en exportverbod had tot gevolg dat de gewichten van de

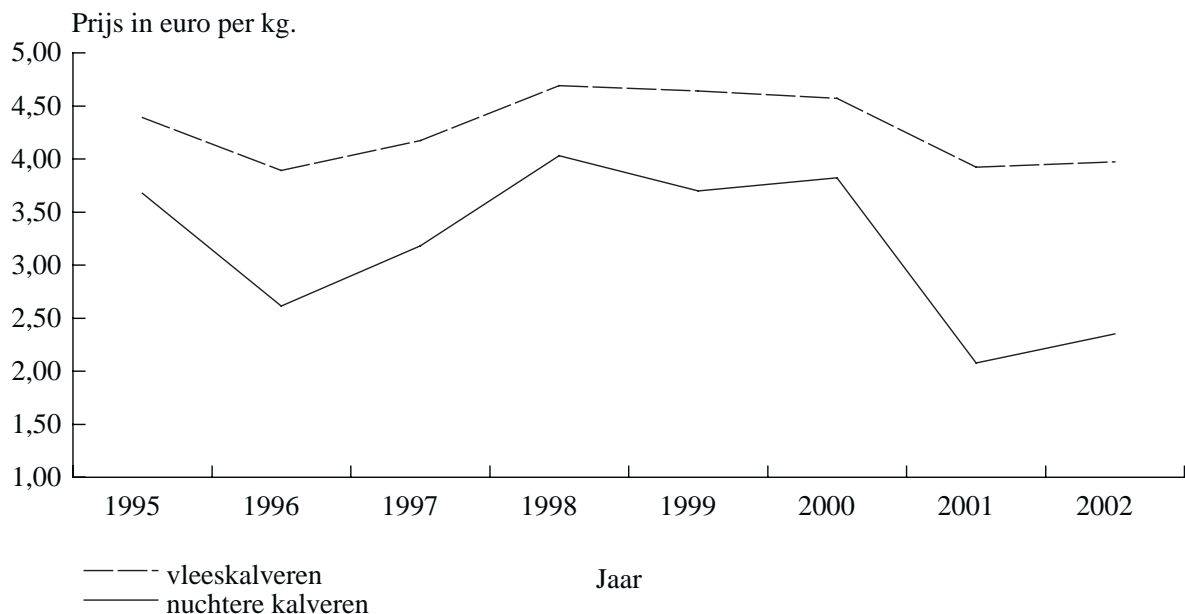
kalveren fors opliepen waardoor de kalversector veel schade opliep. In de tweede helft van 2001 nam het vertrouwen in rund- en kalfsvlees bij de consumenten in de EU geleidelijk weer toe. In 2002 zette het herstel zich voort en trokken zowel de consumptie als de prijzen aan.

In 2000 is conform de Agenda 2000 besluiten een Europese slachtpremieregeling ingesteld voor kalveren. Om voor deze premie in aanmerking te komen moeten de kalveren tussen de 1 en 7 maanden oud zijn en mag het koud geslacht gewicht niet hoger zijn dan 160 kg. De premie bedraagt momenteel 50 euro per kalf.

3.4 Prijsontwikkeling van kalveren in Nederland

Ontwikkeling in verleden

Een belangrijk deel van de kalveren voor de kalfsvleesproductie is afkomstig van de Nederlandse melkveestapel. Volgens voorlopige cijfers van het PVE bedroeg het aantal nuchtere kalveren van Nederlandse oorsprong in 2002 circa 825.000 stuks; dit is circa 60% van de in Nederland geboren kalveren. Ten opzichte van 2001 is dit een toename van ruim 3%. Het aantal kalveren dat is geïmporteerd voor de kalfsvleesproductie bedroeg in 2002 circa 430.000 stuks. Dit aantal ligt ruim 150.000 hoger dan in 2001 toen ons land werd getroffen door de MKZ-uitbraak, maar nog aanzienlijk onder het niveau van circa 600.000 in 2000. Mogelijk zal dit aantal in de toekomst niet meer worden bereikt, mede door stringenter beleid ten aanzien van het diertransport over grotere afstanden.

Figuur 3.2 Prijsontwikkeling van vleeskalveren en nuchtere kalveren in Nederland
Bron: LEI.

In figuur 3.2 is de prijsontwikkeling opgenomen van vleeskalveren per kilogram geslacht gewicht en de prijs van nuchtere kalveren per kilogram levend gewicht. De vleeskalverprijs is het gewogen gemiddelde van 1e en 2e kwaliteit, af-boerderij. De nuchtere kalverprijs is gebaseerd op het gewogen gemiddelde van zwartbonte stierkalveren en roodbonte vaarskalveren van 1e kwaliteit, af-boerderij.

Uit onderzoek (Van Leeuwen, 1998) blijkt dat er onder normale marktomstandigheden een duidelijke correlatie bestaat tussen de prijzen van vleeskalveren en nuchtere kalveren. Daarnaast bestaat er volgens genoemd onderzoek een relatie tussen de prijs van rundvlees en kalfsvlees; bij een verlaging van de Europese rundvleesprijzen zoals werd besloten in 1999 zouden de kalfsvleesprijzen nagenoeg in gelijke mate dalen. De als gevolg hiervan dalende rentabiliteit van de kalfsvleesproductie was reden voor de instelling van een premie voor vleeskalveren.

Figuur 3.2 bevestigt het onderzoek van Van Leeuwen, maar geeft ook aan dat de laatste jaren sterk zijn beïnvloed door incidentele ontwikkelingen (BSE en MKZ). Zo blijkt dat de invloed van de BSE-crisis in 1996 op de prijsvorming voor de nuchtere kalveren aanzienlijk negatiever is dan voor de vleeskalveren. In 2001 bij de volgende BSE-crisis doet zich dezelfde ontwikkeling voor maar dan in versterkte mate. De prijsontwikkeling van de nuchtere kalveren wordt in 2001 eveneens sterk negatief beïnvloed door de MKZ-uitbraak in het voorjaar. Door het vervoersverbod konden tijdelijk geen nuchtere kalveren worden afgeleverd waardoor de kalveren veel te zwaar worden. Het verzamelverbod en het verbod om kalveren bij te laden bracht veel extra kosten met zich mee wat de prijs van de nuchtere kalveren extra onder druk zette. De vleeskalversector kampte met te zware gewichten van kalveren en voorraadvorming vanwege het exportverbod. Bovendien werden er veel problemen ondervonden bij het opzetten van uniforme koppels vanwege het verzamelverbod. Ook na het opheffen van deze verboden bleven de prijzen zich op een laag niveau bewegen vanwege de onzekere toekomstperspectieven op de kalfsvleesmarkt. Pas in de loop van 2002 was er sprake van een prijssherstel van nuchtere kalveren vanwege de beter prijsvorming van kalfsvlees.

Verandering door EU-voorstellen

Onder invloed van de Hervormingsvoorstellen van de Europese Commissie kan de ontwikkeling van de prijs van nuchtere kalveren gaan afwijken van die van slachtvee en vleeskalveren. Door de ont koppeling wordt namelijk vanwege de afnemende omvang van de vleesveehouderij een dalende vraag naar nuka's verwacht, terwijl de prijzen van rund- en kalfsvlees door de krimpende productie kunnen toenemen (zie ook paragraaf 3.6).

3.5 Kalvermelkpoeder, productie en prijzen

De Nederlandse productie van kalvermelkpoeder bedraagt vanaf 1995 circa 750.000 ton (tabel 3.2). Hiervan wordt ruim 400.000 ton afgezet naar de vleeskalverhouderij in Nederland en iets meer dan 90.000 ton wordt aangewend voor de overige kalveren. Jaarlijks wordt circa 250.000 ton kalvermelkpoeder uitgevoerd.

De Nederlandse productie van kalvermelkpoeder bestaat voor bijna 200.000 ton uit mager melkpoeder. De rest is voornamelijk weipoeder. Per vleeskalf wordt circa 360 kg kalvermelkpoeder aangewend.

Tabel 3.2 Productie van kalvermelk (x 1.000 ton) en prijzen van magere melk- en weipoeder in euro per 100 kg, exclusief BTW, af fabriek

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kalvermelkproductie	779	746	750	732	761	771	.	.
Magere melkpoederprijs	209,00	196,00	208,00	199,00	201,00	242,00	223,00	192,00
Weipoederprijs	49,00	41,00	41,00	52,00	43,00	52,00	54,00	45,00
Denaturatiepremie	70,50	69,50	72,00	72,50	71,50	69,00	61,00	61,00

Bron: PZ /PD.

Verreweg het belangrijkste bestanddeel van kalvermelkpoeder is dus weipoeder. Om in aanmerking te komen voor de denaturatiepremie van de EU dient minimaal 50% magere melkpoeder in de kalvermelkpoeder te worden verwerkt. De interventieprijs van magere melkpoeder bedraagt de laatste jaren 205,52 euro per ton, franco geleverd. In de voorstellen van de EC wordt de interventieprijs van magere melkpoeder in 5 jaarlijkse stappen met 3,5% (totaal 17,5%) verlaagd waardoor de interventieprijs in 2008 nog 169,74 euro per ton bedraagt. Daarnaast zal de steun voor verwerking van magere melkpoeder worden verlaagd van 250 miljoen euro in 2004 naar 61 miljoen euro in 2010. Dit leidt per saldo tot een iets hogere prijs voor de magere melkpoeder die voor steun in aanmerking komt bij de verwerking in kalvermelkpoeder; in 2002 was dat circa 130.000 ton. Daarentegen zal de prijs van de verwerkte magere melkpoeder zonder steun dus fors dalen. De fluctuaties in de prijs van weipoeder zijn erg hoog. Onder invloed van de dalende prijzen op de zuivelmarkt mag worden verondersteld dat de prijs van weipoeder eveneens zal gaan dalen. Bij de berekeningen wordt er van uitgegaan dat de prijs van kalvermelkpoeder gemiddeld met circa 4% zal dalen.

Gevolgen voor de melkveehouderij

De door de Europese voorstellen mogelijk in Europees verband afnemende vraag naar melk- en weipoeder voor de kalfsvleesproductie kan er toe bijdragen dat de zuivelmarkt sterker onder druk komt dan al het gevolg zal zijn van de voorgestelde prijsverlagingen en quotumverhogingen. Voor de melkveehouderij kan dit, gevoegd bij de effecten van lagere prijzen van nuka's, de inkomensdaling vergroten.

Een voorziene daling van de prijzen van nuchtere kalveren met 8% (zie paragraaf 3.6) door de Europese voorstellen heeft per gemiddeld melkveebedrijf van bijna 60 melkkoeien, waarvan per jaar ongeveer 40 nuka's worden verkocht een inkomenseffect van 400 tot 500 euro. Bij een gemiddeld inkomen per melkveebedrijf (gezinsinkomen uit bedrijf) van circa 30.000 euro over de afgelopen jaren is dit dus een effect van circa 1,5%. Mogelijk wordt een deel van dit effect gecompenseerd door hogere prijzen voor slachtrun-

deren (met name uitstoot van de melkveestapel), wanneer de verwachtingen van de Europese studies uitkomen.

Bij een vermindering van het aantal vleeskalveren in de EU met mogelijk ruim 3% (zie paragraaf 3.6) ofwel met circa 200.000 stuks zal de daling van de afzet van kalvermelkpoeder ongeveer 70.000 ton bedragen. Globaal heeft dit een effect op de afzet van zuivelproducten (niet-vetgedeelte) van circa 1 mln. ton melkequivalent, dus bijna 1% van de totale melkproductie van circa 120 mln. ton in de EU-15. Door de aanpassing van het zuivelbeleid, met name lagere prijzen, verwacht de Europese Commissie een aanzienlijke daling van de productie van mager melkpoeder, terwijl de afzet van vooral kaas kan toenemen (Commissie - SEC, 2002). Hiervoor wordt een toename van meer dan 1% per jaar verwacht op basis van de Agenda 2000 besluiten, die wat betreft de prijsverlaging minder ver gaan dan de huidige voorstellen. Met de huidige voorstellen zal de kaasafzet ook in de jaren na 2008 met circa 1% per jaar blijven toenemen. Per saldo kan er tegen die achtergrond van worden uitgegaan dat door de verminderde afzet van kalvermelkpoeders de melkprijs voor de veehouder niet verder daalt dan is voorgesteld door de Europese Commissie (-28%).

3.6 Ontwikkeling van prijzen, productie en sectorinkomen in toekomst

In deze paragraaf wordt met het Dutch Regionalised Agricultural Model (DRAM) van het LEI inzicht gegeven in de mogelijke ontwikkeling van de vleeskalversector onder invloed van de Europese voorstellen. DRAM geeft op basis van veranderingen in prijzen en kosten onder meer een beeld van de omvang van de productie (in aantallen dieren en oppervlakten van gewassen) en van het inkomen. Voor de uitkomsten van DRAM zijn de gehanteerde uitgangspunten van belang. In dit verband wordt hieronder eerst ingegaan op de te verwachten ontwikkelingen op Europese schaal. Deze worden vervolgens benut bij de inschatting van de ontwikkeling binnen Nederland.

Marktontwikkeling in de EU

Door ontkoppeling van directe betalingen (DB) kan het aanbod van rund- en kalfsvlees afnemen. De reden ervan is dat veehouders, bijvoorbeeld zoogkoeienhouders en vleesstierenmesters, de productie kunnen verminderen of zelfs beëindigen met behoud van premie(rechten). Studies van verschillende instituten in de EU naar aanleiding van de in juli 2002 door de Europese Commissie gepresenteerde Mid Term Review voorstellen (MTR) wijzen voor de langere termijn (2009) op een extra daling - ten opzichte van het basisscenario dat al in een beperkte daling voorziet - van het totale aanbod van rund- en kalfsvlees van tussen de -3 en -6,5%. Voor kalfsvlees afzonderlijk wordt voor de Europese Unie uitgegaan van een extra daling van de productie tussen de -1,5 en -3,7% (European Commission, DG Agri), terwijl bij het bestaande beleid (Agenda 2000) de productie tussen 1998 en 2009 al met meer dan 10% zou afnemen, vooral als gevolg van een krimpende melkveestapel. Bij rundvlees zou vooral het aantal zoogkoeien door de ontkoppeling flink kunnen afnemen. De nu door de Europese Commissie gepresenteerde Hervormingsvoorstellen wijken van de MTR voorstellen af wat betreft de zuivel, waarin naast een daling

van de prijzen met 28% een verdere uitbreiding van het melkquotum met 2%, in totaal 3,5%, wordt voorgesteld. Dit kan de daling van de rundveestapel dus enigszins beperken en dus enige drukkende werking hebben op de veronderstelde prijsstijgingen.

Onder de conditie dat verder niets veranderd, kan door een daling van het aanbod de prijs van rund- en kalfsvlees stijgen. Een belangrijke veronderstelling is bijvoorbeeld dat er onder invloed van WTO-afspraken niet meer rund- en kalfsvlees van buiten Europa wordt ingevoerd: constant invoerquotum. Dit is een belangrijke, omdat het invoerquotum altijd onder druk staat van verschillende landen, bijvoorbeeld in Latijns Amerika. Deze druk zal toenemen, als de prijs van rundvlees in Europa hoger wordt.

Ontwikkeling in Nederland

Voor de inschatting van de situatie in de toekomst gelden voor de doorrekening met het model DRAM de volgende uitgangspunten:

- de huidige situatie (2002) wordt vergeleken met die in 2012, het jaar waarin alle voorstellen van de Europese Commissie volledig tot uitvoering zijn gebracht;
- in eerste instantie wordt gerekend met het huidige beleid (referentiescenario), waarin de besluiten in het kader van Agenda 2000 zijn verdisconteerd, waaronder de verlagingen van de rundvleesprijzen in 2000-2002 en de introductie van de premie voor vleeskalveren;
- in tweede instantie wordt met de huidige hervormingsvoorstellen rekening gehouden, dus onder meer met de ontkoppeling van de premies (directe betalingen).

In onderstaande tabel (tabel 3.3) is aangegeven hoe de productie van kalfsvlees in Nederland (gemeten in aantal stuks vleeskalveren¹), zich ontwikkelt bij verschillende prijsniveaus van kalfsvlees. Het gaat daarbij om mogelijke ontwikkeling in 2012, uitgaande van ontkoppelde DB. De uitkomsten worden vergeleken met een referentie met gekoppelde DB en voorts met de huidige situatie, in 2002. Daarnaast is in de tabel weergegeven wat het effect op het (sector)inkomen zal zijn. Het inkomen is hierbij gedefinieerd als opbrengst minus variabele kosten. Het wijkt daarmee af van de definitie van het inkomen in hoofdstuk 4, waar het gaat om het bedrijfsresultaat (gezinsinkomen uit bedrijf en dergelijke). Uit het sectorinkomen moet dus nog een vergoeding worden betaald voor arbeid, kapitaal en grond. Daarnaast is het sectorinkomen in 2002 genormaliseerd, dat wil zeggen dat wat betreft de prijzen van vleeskalveren uitgegaan is van een meerjarig gemiddelde. Voor een reële vergelijking tussen het sectorinkomen in 2002 en in 2012 is verder uitgegaan van een inflatie van 1,5% per jaar over de periode 2002 tot 2012.

De korting op de directe betalingen is in onderstaande tabel nog niet meegenomen; in de praktijk is het maximaal 19% voor hoge bedragen per bedrijf, gemiddeld zal het circa 12% zijn. Het precieze percentage in 2012 hangt af van de bedrijfsstructuur in 2012.

In vergelijking met de basis in 2002 daalt het aantal vleeskalveren in de referentie in 2012 met ruim -2%. Dit is dus het gevolg van het al vastgestelde beleid (Agenda 2000). De tabel laat verder zien dat onder het GLB-hervormingsscenario het aantal vleeskalveren in

¹ Dit is het aantal inclusief rosékalveren; het aantal rosékalveren bedraagt de laatste jaren circa 150.000. In hoofdstuk 4 is steeds van alleen de witvleeskalveren uitgegaan

2012 varieert van ongeveer 590.000 stuks tot ongeveer 678.000 stuks, afhankelijk van de prijsontwikkeling van kalfsvlees. In percentages uitgedrukt daalt het aantal vleeskalveren in vergelijking met de referentie met -15 en -3% als prijzen van kalfsvlees respectievelijk gelijk zijn aan de prijzen in de referentie of met 4% toenemen. In vergelijking met de basis in 2002 is dat respectievelijk een daling van -17 en -5%.

In het referentiescenario, dus onder Agenda 2000, daalt het reële sectorinkomen met ruim -15% in vergelijking met de basis in 2002. Deze daling van het inkomen in de referentie in vergelijking tot de basis zal op de langere termijn van invloed zijn op investeringen en technische ontwikkeling in de sector. Hier komen we later nog op terug.

Onder het GLB-hervormingsscenario gaat het sectorinkomen, inclusief DB (rechtstreekse betalingen) in de vleeskalverhouderij, er in eerste instantie op vooruit in vergelijking tot het referentiescenario. Voorwaarde is wel dat DB in de sector blijft. Worden de DB buiten beschouwing gelaten dan zal het sectorinkomen eerst hoger zijn bij een prijsstijging van bijna 4% (zie tabel 3.3). De toename in het inkomen, inclusief DB in vergelijking tot de referentie wordt mede verklaard door lagere voerkosten (-4,5% als gevolg van de lagere melkprijs onder het GLB-scenario) en door lagere prijs voor nuchtere kalveren (-8%). Anderzijds neemt op sectorniveau op korte termijn de efficiency toe, doordat productie-eenheden met marginale kosten groter of gelijk aan marginale opbrengsten, inclusief DB, worden afgestoten. In het gebruikte model dalen de totale kosten op korte termijn daardoor meer dan evenredig waardoor de efficiency op de korte termijn dus verbetert.

Een ander punt, op de wat meer langere termijn, is of investeringen en technische ontwikkeling onder het GLB hervormingsscenario sneller toe zullen nemen dan in het referentiescenario. Het is duidelijk dat op de wat langere termijn door ont koppeling en beperkingen voor de overdracht van premierechten een deel van de DB uit de sector zal verdwijnen. Bedrijven die uitbreiden moeten dat vaak doen zonder DB voor dit deel van de productie. Een stijging van de prijs van kalfsvlees en daling van de prijzen van nuka's en melkpoeder zijn dan nodig om investeringen op peil te houden. Tabel 3.3 laat zien dat de rechtstreekse betalingen een substantieel deel van het inkomen van de sector uitmaken.

Tabel 3.3 Aantal aanwezige vleeskalveren en bruto-inkomen (opbrengst minus variabele kosten) in primaire vleeskalverhouderij als functie van prijs kalfsvlees in eindsituatie 2012

	Basis 2002	Referentie 2012	GLB-hervorming 2012 Prijsontwikkeling kalfsvlees t.o.v. referentie (%)		
			0	+2	+4
Aantal vleeskalveren (*1.000) a)	713	695	590	635	678
Slachtpremies kalveren (* mln. euro)	66	64			
Directe betaling, incl. korting (*mln. Euro)			58	58	58
Inkomen, incl. DB (*mln. Euro)			194	215	236
Inkomen, excl. DB (* mln. Euro)	203	171	136	157	178

a) Inclusief rosékalveren.

Bron: Berekeningen met DRAM.

4. Ontwikkeling bedrijfsstructuur en inkomen vleeskalverhouderij

4.1 Bedrijfsstructuur

In deze paragraaf wordt naar aanleiding van de voorstellen ingegaan op de structuur van de vleeskalverhouderij. Daarbij wordt achtereenvolgens stilgestaan bij de omvang van de bedrijven, de leeftijdsopbouw van de ondernemers in de sector en de opvolgings situatie en de intensiteit van de productie in samenhang met de oppervlakte van de bedrijven.

Grotere en kleinere bedrijven

De productie van (wit) kalfsvlees vindt in Nederland plaats op bijna 2.200 bedrijven, waarvan ruim 800 als gespecialiseerd wordt aangemerkt. Ruim de helft van alle bedrijven met deze dieren had bij de Landbouwtelling in 2002 minder dan 100 kalveren (tabel 4.1). Dit zijn hoofdzakelijk melkveebedrijven, met vleeskalveren als (kleine) neventak. Gemiddeld hebben deze bedrijven slechts 8 kalveren en in totaal circa 2% van alle kalveren.

Ruim 400 bedrijven hebben meer dan 500 kalveren, nagenoeg al deze bedrijven zijn hierin gespecialiseerd. Van de ruim 500.000 kalveren waren er ruim 350.000 (circa 70%) op deze grotere bedrijven. Op de bedrijven met 250-500 kalveren worden ruim 20% van de kalveren gehouden.

De gespecialiseerde vleeskalverhouders hadden in 2002 ongeveer 450.000 kalveren, dus ruim 85% van het totale aantal in dat jaar. In de periode 2000-2002 daalde als gevolg van de toepassing van de 'opkoopregeling' (Rbv) en de uitbraak van MKZ het aantal gespecialiseerde vleeskalverhouderijbedrijven met circa 20% van ruim 1.000 naar ruim 800. In deze periode nam de hokcapaciteit evenwel slechts met 4% af, van circa 505.000 naar circa 485.000. Het aantal gehouden kalveren op de gespecialiseerde bedrijven daalde door de nasleep van de MKZ (tijdelijk) sterker, met circa 8% van bijna 490.000 naar circa 450.000.

Tabel 4.1 *Bedrijven met witvleeskalveren naar aantal kalveren per bedrijf in 2002*

Aantal kalveren per bedrijf	< 100	100-250	250-500	500-750	>750	Totaal
Aantal bedrijven	1.193	249	314	256	176	2.188
Waarvan vleeskalverbedrijven	31	149	227	237	170	814
melkveebedrijven	927	17	4	0	0	948
Aantal hectare	47.020	2.073	3.232	2.851	2.135	57.311
Ha per bedrijf	39	8	10	11	12	26
Vleeskalveren per hectare	0	21	36	55	93	9
Hokcapaciteit vleeskalveren	15.456	47.666	130.114	167.285	208.608	569.129
Aantal vleeskalveren	9.718	42.658	115.370	157.169	198.295	523.210

Bron: CBS Landbouwtelling 2002.

Oudere en jongere ondernemers en opvolging

Van belang met het oog op de te verwachten structuur en omvang van de vleeskalverhouderij in de toekomst is de leeftijdsopbouw en de opvolging in de bedrijfstak. Ongeveer de helft van de bedrijfshoofden is jonger dan 50 jaar (tabel 4.2). Zij houden ruim de helft (circa 55%) van de kalveren. Van de oudere bedrijfshoofden heeft maar ruim een derde een opvolger. Zij hebben circa 12% van de kalveren.

De ouderen zonder opvolger, ongeveer 750 bedrijven, waarvan 300 gespecialiseerde bedrijven, hebben dus circa 33% van de kalveren. Dit betekent dat in principe een belangrijk deel van de productiecapaciteit wordt afgebouwd, wanneer deze (buiten familieverband) niet wordt overgenomen door andere agrariërs.

Tabel 4.2 *Bedrijven met witvleeskalveren naar leeftijd oudste bedrijfshoofd en opvolging in 2002 a)*

Leeftijdscategorie	Jonger dan 50 jaar	Ouder dan 50 jaar met opvolger	Ouder dan 50 jaar zonder opvolger	Totaal
Aantal bedrijven	1.051	389	748	2.188
Waarvan vleeskalverbedrijven	442	75	297	814
melkveebedrijven	441	240	267	948
Aantal ha	25.731	14.760	16.821	57.311
Ha per bedrijf	24	38	22	26
Vleeskalveren per ha	11	4	10	9
Gemid. leeftijd oudste bedrijfshoofd	40	62	59	50
Hokcapaciteit vleeskalveren	310.126	67.829	191.174	569.129
Aantal vleeskalveren	287.089	60.589	175.532	523.210
Vleeskalveren per bedrijf	273	156	235	239

a) Opvolgingssituatie in 2000.

Bron: CBS Landbouwtelling 2002.

Opgemerkt zij hierbij nog dat van de ruim 800 gespecialiseerde bedrijven bijna 300 bedrijven een ouder bedrijfshoofd zonder opvolger heeft. Zij hebben met ruim 150.000 kalveren (ook) ongeveer een derde van alle kalveren op de gespecialiseerde bedrijven.

Intensief en extensief, overdraagbaarheid van premierechten

Van alle bedrijven met vleeskalveren heeft bijna 20% ofwel ruim 400 bedrijven meer dan 125 kalveren per hectare (tabel 4.3). Nagenoeg al deze bedrijven zijn gespecialiseerde vleeskalverbedrijven. Deze bedrijven zouden dus in principe, wanneer alle kalveren een premie krijgen, een premierecht van meer dan 10.000 euro per hectare kunnen hebben (uitgaande van de premie van 50 euro per kalf vermenigvuldigd met het aantal rondes per jaar). Deze bedrijven houden bijna de helft van de vleeskalveren. Gemiddeld hebben deze bedrijven ruim 600 kalveren, dus meer dan het dubbele van alle bedrijven met vleeskalveren.

Deze 'intensieve' bedrijven hebben gemiddeld slechts 2 ha cultuurgrond. Overigens zijn het voor circa 55% bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar, dus gemiddeld zijn zij iets jonger dan alle vleeskalverhouders.

Van de bedrijfshoofden ouder dan 50 jaar, ongeveer 45% met deze 'intensieve' bedrijven, heeft het merendeel (80%) geen opvolger. Door de voorgestelde beperkingen van de overdracht van premierechten kan dus een belangrijk deel ervan (circa 20%) van het totaal wegvallen, wanneer deze bedrijven in de komende circa tien jaar zouden stoppen met de vleeskalverhouderij. Genoemde 20% is afgeleid van het aandeel van de bedrijven (148 van de 415, dus circa 35%) met een oudere ondernemer zonder opvolger met een 'intensief' bedrijf, terwijl de intensieve bedrijven circa 50% van de kalveren houden (ruim 250.000 van de circa 520.000).

Tabel 4.3 *Bedrijven met witvleeskalveren naar aantal kalveren per hectare in 2002*

Aantal kalveren per hectare	75-100	100-125	> 125
Aantal bedrijven	61	60	415
Waarvan vleeskalverbedrijven	52	53	384
melkveebedrijven	0	0	0
Aantal hectare	379	275	901
Ha grond per bedrijf	6	5	2
Vleeskalveren per hectare	85	111	285
Bedrijven met ondernemer jonger dan 50	37	26	230
Bedrijven met ondern. ouder dan 50, met opvolger	4	8	37
Bedrijven met ondern. ouder dan 50, zonder opvolger	20	26	148
Gemidd. leeftijd oudste bedrijfshoofd	47	51	47
Hokcapaciteit vleeskalveren	33.936	33.725	271.012
Aantal vleeskalveren	32.306	30.509	256.743

Bron: CBS Landbouwtelling 2002.

Grondgebondenheid

In de praktijk blijkt weliswaar dat het merendeel van de bedrijven met vleeskalveren over meer dan 10 ha grond beschikt (tabel 4.4). Dit zijn voor een groot deel evenwel melkveebedrijven met een beperkt aantal vleeskalveren, gemiddeld in deze categorie ongeveer 140. Deze bedrijven hebben bijna 40% van de kalveren.

Bedrijven met een oppervlakte van minder dan tien hectare hebben gemiddeld duidelijk meer dieren, circa 400 of meer en zijn, naarmate de oppervlakte kleiner is, ook meer gespecialiseerd in de vleeskalverhouderij. Bedrijven met minder dan vijf hectare hebben gemiddeld ook meer dan 100 vleeskalveren per hectare, dit loopt op tot bijna 800 per hectare voor de bedrijven met minder dan een hectare.

Weliswaar hebben met name de bedrijven met minder dan een hectare relatief veel jonge bedrijfshoofden (60% is jonger dan 50 jaar), maar van de ouderen heeft maar een klein deel (minder dan 20%) een opvolger. Voor de categorie bedrijven van 1 tot 3 ha is het beeld niet veel anders.

Hoewel er dus nuances zijn te maken wat betreft de 'grondloosheid' van de bedrijfstak, heeft de voorgestelde beperking van de overdracht van premierechten ingrijpende gevolgen voor de sector.

Tabel 4.4 *Bedrijven met witvleeskalveren naar oppervlakte in 2002*

Oppervlakte bedrijf (in ha)	< 1 ha	1-3 ha	3-5 ha	5-10 ha	> 10 ha	totaal
Aantal bedrijven	135	290	139	210	1.414	2.188
Vleeskalverbedrijven	119	245	101	138	211	814
Melkveebedrijven		1	2	7	938	948
Aantal hectare	71	522	542	1.493	54.684	57.311
Ha grond per bedrijf	1	2	4	7	39	26
Aantal vleeskalveren per ha	782	230	120	56	4	9
Hokcapaciteit vleeskalveren	56.729	131.202	70.889	86.804	223.505	569.129
Aantal vleeskalveren	55.266	120.166	65.145	83.370	199.263	523.210

Bron: CBS-Landbouwtelling 2002.

4.2 Inkomen, actuele ontwikkelingen

De ontwikkeling van de bedrijfsresultaten van de gehele kalversector (primaire bedrijven plus de vleeskalverintegraties) is vooral afhankelijk van de prijzen voor vleeskalveren, nuchtere kalveren en kunstmelkpoeder (tabel 4.5).

Tabel 4.5 *Prijzontwikkeling van vleeskalveren, nuchtere kalveren (euro per kilogram levend gewicht inclusief BTW) en kunstmelk*

Jaar	Vleeskalveren 1e kwaliteit	Nuchtere zwartbonte stierkalveren 1e kwaliteit	Kunstmelk voor vlees- kalveren (1995=100)
1995	3,01	3,90	100
1996	2,69	2,81	97
1997	2,86	3,25	98
1998	3,21	4,12	105
1999	3,17	3,78	99
2000	3,10	4,07	105
2001	2,75	2,24	108
2002 (r)	2,68	2,61	98
2012 (Referentie)	2,76	3,52	97
2012 (GLB)	2,87	3,24	93

Bron: LEI.

Vastgesteld kan worden dat de prijzen van vleeskalveren en van nuchtere kalveren in 2001 onder invloed van de MKZ fors zijn gedaald. In 2002 is nog geen herstel te zien van de vleeskalverprijs, maar de nuka-prijs is wel gestegen. Positief voor de marges in de sector is dat de prijs van kunstmelkpoeder in 2002 is gedaald.

In de praktijk hebben relatief weinig kalverhouders direct met bovenstaande prijzen te maken. Ongeveer 95% van de witvleeskalveren wordt gehouden op contract die gemiddeld voor drie tot vier ronden worden afgesloten, maar soms voor slechts één ronde. Kalverhouders ontvangen een vergoeding van kalvermelkfabrikanten of handelaren voor het verzorgen van de kalveren, huisvesting, arbeid enzovoorts. De contractgevers blijven eigenaar van de kalveren en leveren het kunstmelkpoeder. Prijschommelingen worden daardoor opgevangen door de contractgevers en komen pas op langere termijn tot uitdrukking in de betaalde contractvergoeding aan de kalverhouders. Daarnaast komen ook prijsgarantiecontracten voor, waarbij een minimumprijs wordt vastgesteld.

De resultaten van de contractmesters zijn in 2002 verder verslechterd (tabel 4.6). Dat komt door hogere kosten en relatief lage opbrengsten. De afgesproken contractvergoedingen waren in de eerste helft van 2001 bij de nieuw afgesloten contracten duidelijk lager als gevolg van de afzetproblemen door de BSE-crisis en daarna de uitbraak van MKZ, waardoor de financiële marges voor de integraties om de vergoedingen te betalen drastisch waren afgenomen. Daarnaast stegen de kosten voor de kalverhouders. Het gezinsinkomen uit bedrijf is in 2002 ten opzichte van voorgaand jaar met 3.000 euro gedaald naar 17.000 euro per ondernemer. In 2002 wordt nog iets meer ingeteerd op het eigen vermogen dan in 2001. De geraamde ontsparingen kwamen in 2002 uit op 11.000 euro per bedrijf (De Bont en Van der Knijff, 2002).

De kalvermelkfabrikanten konden door de slechte economische resultaten lange tijd geen gunstige contractprijzen aanbieden. De vleeskalverintegraties hebben in 2001 vooral forse verliezen geleden door de BSE en MKZ. Aan het eind van 2002 werden de contractvergoedingen van nieuw afgesloten contracten weer iets verhoogd, waardoor de rentabiliteit van de kalverhouders niet verder verslechtert. Ongeveer 10% van de vleeskalverhouders heeft meegedaan aan de opkoopregelingen; het effect daarvan zit grotendeels verwerkt in de Landbouwtellingsgegevens van 2002. Daarnaast is ook een aantal bedrijven gestopt omdat ze geen contract meer kregen; anderen zijn om die reden en bij lage prijzen van nuka's op eigen risico doorgeslagen. Verder zijn er bedrijven gestopt omdat ze bijvoorbeeld niet wilden overstappen van kalverboxen naar groepshuisvesting of met reconstructieplannen te maken kregen. Ook in andere landen (bijvoorbeeld Frankrijk en Italië) zullen er vleeskalverbedrijven verdwijnen, omdat ook daar vanaf 2004 groepshuisvesting verplicht is. Nederland loopt hierbij voorop omdat een groot deel van de kalveren al is gehuisvest in groepen. In 2001 werd ruim 80% van de vleeskalveren in groepen gehouden, tegen nog geen 60% in 1998.

4.3 Inkomen vleeskalverhouderij, ontwikkeling door hervorming GLB

In het kader van Agenda 2000 zijn er slachtpremies beschikbaar gesteld voor kalveren. De premie was 17 euro per witvleeskalf in 2000, 33 euro in 2001 en 50 euro per kalf in 2002. De rosékalveren zijn in dit onderzoek buiten beschouwing gebleven. De kalveren die in

aanmerking komen voor deze premies moesten aan een aantal voorwaarden voldoen. Door de nieuwe GLB-Hervormingsvoorstellen worden de voorwaarden herzien.

Verwacht wordt dat de productie van vleeskalveren in de EU zal afnemen door de hervorming van de GLB, met name door de ontkoppeling van de premies (directe betalingen) van de productie. Door de hervormingsvoorstellen kunnen de prijzen van vleeskalveren stijgen en die van nuka's en melkpoeder dalen ten opzichte van de (referentie) situatie in 2012 (tabel 4.5 en hoofdstuk 3). Ten opzichte van de prijzen in 2002 geldt alleen voor melkpoeder een lagere prijs.

Door de hervorming van het GLB, met name door de ontkoppeling van de directe betalingen, zullen bedrijven die nog niet zijn overgeschakeld naar groepshuisvesting sneller geneigd zijn te stoppen. Ook bedrijven met een oudere ondernemer zonder opvolger zullen eerder de productie afbouwen met behoud van de premie. Voor jongere ondernemers zal dit mogelijk het geval zijn wanneer er binnen of buiten het bedrijf voldoende alternatieven zijn voor inkomensvorming. Hierbij speelt ook de financiering van het bedrijf een rol; naarmate er nog meer financieringsverplichtingen zijn zal het minder gemakkelijk zijn het bedrijf leeg te laten. Met de premie-opbrengsten alleen is bij een hogere financiële verplichting het bedrijfsresultaat eerder negatief. Waarschijnlijk zal slechts een beperkt deel van de kalverhouders zich, zeker de eerstkomende jaren, de luxe veroorloven om niet meer te produceren en alleen de premies te incasseren. Naarmate de financiële verplichtingen in de loop van de jaren zijn terug gebracht ontstaat er meer ruimte om te stoppen.

Omdat de opbrengstprijzen van vleeskalveren hoger worden ten opzichte van de normaal te verwachten (referentie)ontwikkeling in 2012 (tabel 4.1) en de prijzen van nuka's en kalvermelkpoeder dalen door vermindering van de vraag, zal het saldo per afgeleverd kalf voor een vrije mester stijgen. Op basis van de ingeschatte prijsontwikkelingen wordt het saldo van de vrije mester geraamd op 85 euro per kalf per jaar, exclusief de premie. Dit saldo omvat de opbrengst van het vleeskalf minus de aankoopkosten van het nuka, het kalvermelkpoeder, brandstof en energiekosten, dierenartskosten, mestafzetkosten, verzekering en dergelijke.

De gunstige marges geven ook aan de contractgevers ruimte voor een hogere uitbetaling van contractvergoeding aan de kalverhouders. Dat zal ook nodig zijn om te kunnen blijven concurreren met kalverhouders die voor eigen risico produceren. Per kalf per jaar kan de contractvergoeding in 2012 circa 8% hoger zijn dan in 2002. Deze verhoging is ook te beschouwen als een 'break even' punt voor de kalverhouder om het bedrijfsresultaat min of meer stabiel te houden. In de contractvergoeding is de ontvangen premie van maximaal 50 euro per kalf (circa 90 euro per kalverplaats per jaar) al verwerkt.

Terzijde zij opgemerkt dat per afgeleverd vleeskalf de stijging van de contractvergoeding mogelijk lager zal zijn wanneer de vleeskalveren in 2012 op een hoger gewicht worden afgeleverd dan in 2002. Dan komt vooral omdat niet meer voldaan hoeft te worden aan de leeftijdsgrens van 7 maanden voor witvleeskalveren. Langer aanhouden heeft een gunstig effect op de kostprijs van kalfsvlees omdat de aankoopprijs van de nuka uitgesmeerd kan worden over meer afgeleverde kilogram vlees. Hieraan zit natuurlijk wel de beperking dat voldaan moet worden aan de wensen van de slachterijen en de consument.

In 2012 zal het aantal gespecialiseerde (wit)vleeskalverbedrijven in Nederland naar verwachting gedaald zijn tot 650 (tabel 4.6). Het aantal vleeskalveren in Nederland zal

licht dalen, met circa 4% (zie ook hoofdstuk 3). Voor de berekeningen is verder als uitgangspunt genomen dat het aandeel van de contractproductie in de totale productie in 2012 vergelijkbaar is met 2002. Voorwaarde is wel dat de ontwikkeling van de rentabiliteit van contractmesters ook in de pas blijft lopen met die van de kalverhouders die voor eigen risico mesten. Dat heeft uiteindelijk tot gevolg dat in 2012 de bedrijven gemiddeld ruim 20% groter zullen zijn dan in 2002.

De contractvergoeding is theoretisch¹ onder te verdelen in twee componenten, namelijk de reguliere vergoeding en de doorberekende kalverenpremie die de kalverhouders tot nu toe aan de contractgevers moesten afgedragen. In tabel 4.6 is dit onderscheid voor 2002 en 2012 ook weergegeven. Voor de tussenvallende jaren kan daarbij worden uitgegaan van

Tabel 4.6 Resultaten (x 1.000 euro) van (wit)vleeskalverbedrijven met contractproductie

	2001 (r)	2002 (r)	2012 (GLB)
Aantal bedrijven (populatie)	900	850	650
Aantal vleeskalverplaatsen per bedrijf	600	635	780
Gemiddeld aantal vleeskalveren per bedrijf	508	528	660
Opbrengsten per bedrijf			
w.v. contractvergoeding	87	44	71
premie kalveren (verrekend)		47	52
overig	8	8	8
Totaal	95	99	131
Kosten per bedrijf			
w.v. toegerekend vleeskalveren	5	5	7
toegerekend overig	6	6	7
grond en gebouwen	20	22	31
werktuigen en inventaris	14	16	22
mestkosten	12	13	20
overig algemeen	14	15	19
arbeid	43	47	62
Totaal	114	124	168
Opbrengsten-kostenverhouding	83	80	78
Saldo per bedrijf	58	60	78
Arbeidsopbrengst per bedrijf	24	23	25
Gezinsinkomen uit bedrijf per ondernemer	20	17	20
Besparingen per bedrijf	-10	-11	

Bron: Informatienet.

¹ Onder het huidige beleid is de premie in het algemeen verdisconteerd in de integrale contractvergoeding. In de toekomst kan dit door de wijziging van het EU beleid mogelijk veranderen. In dit rapport is tegen die achtergrond voor de weergave van het bedrijfsresultaat van de vleeskalverhouder de contractvergoeding opgesplitst in een regulier deel en een 'premie deel'.

een lineaire ontwikkeling; dus de feitelijke (reguliere) contractvergoeding neemt per bedrijf met circa 3.000 euro per jaar toe en de doorberekende kalverpremie met 300 euro per jaar. Voor de integraties betekent dit dat de reguliere contractvergoeding per kalf in de komende tien jaar met gemiddeld eenderde (ruim 30%) moet worden verhoogd om per saldo de totale contractvergoeding per bedrijf met circa 35% te doen toenemen door een 8% hogere vergoeding per kalf per jaar en 25% meer aanwezige vleeskalveren op de blijvende bedrijven.

Opgemerkt hierbij zij nog dat de voorgestelde premiekortingen in de eindsituatie ook in de cijfers zijn verwerkt (12,5% korting vanaf 5.000 euro en 19% korting boven 50.000 euro per bedrijf); daarom neemt dit deel van de vergoeding per bedrijf ondanks het grotere aantal kalveren maar weinig toe. Een belangrijk kenmerk van de uitbetaalde premie is dat deze niet wordt aangepast aan de geldontwaarding, maar nominaal gelijk blijft, waardoor de reële waarde van de premie in 2012 een stuk lager zal zijn dan in 2002 ('verwatering van de premie').

De kosten voor rekening van de contractmesters (dus geen kosten voor nuka en voer) zullen fors toenemen door het groter aantal aanwezige kalveren per bedrijf. Daarnaast is rekening gehouden met de inflatie van gemiddeld 1,5% per jaar en enkele schaalvoordelen in de kostenstructuur. De opbrengsten-kostenverhouding in 2012 zal 2 procentpunten lager zijn dan in 2002. De arbeidsopbrengst zal met 2.000 euro per bedrijf stijgen en het gezinsinkomen met 3.000 euro per ondernemer. Besparingen voor 2012 zijn moeilijk in te schatten omdat deze van nog veel meer factoren afhankelijk zijn, zoals de rente, belastingdruk en de gezinsbestedingen.

Gevolgen voor de contractvergoeding

Een en ander betekent dat de integraties in een situatie komen dat de (reguliere) vergoeding gemiddeld sterk (met ruim 30%) moet worden verhoogd om de contracten te continueren. De kalverhouders hebben immers nu - althans in beginsel - gemakkelijker als alternatief om 'vrij' te gaan mesten of te stoppen, met behoud van premies. Genoemde noodzakelijke verhoging van de reguliere vergoeding (zie tabel 4.6) heeft in belangrijke mate te maken met het feit dat het deel van de vergoeding uit premie per bedrijf nauwelijks toeneemt en per kalf afneemt. Oorzaken hiervan zijn de beperking van de overdraagbaarheid, de (oplopende) kortingen en het nominale karakter van de rechtstreekse betalingen.

Mogelijke effecten van ontkoppeling

Hierboven is rekening gehouden met het volledig verder produceren van de blijvende bedrijven in 2012. De rechten op de premie, ontkoppeld aan de daadwerkelijk productie, roepen de vraag op of het voor bedrijven interessant is in 2012 geen vleeskalveren meer te houden en alleen van de premie te leven. Voor een aantal bedrijven (mogelijk bijna de helft) kan leegstand met behoud van premie wel in zoverre interessant zijn omdat die bedrijven nog een positief inkomen overhouden en daarnaast incidenteel kunnen produceren waardoor het inkomen kan worden vergroot. Als zo nu en dan koppels vleeskalveren worden opgezet heeft dat wel als consequentie dat de huisvesting redelijk up-to-date gehouden moet worden, waardoor investeringen en onderhoud blijvend nodig zijn. Voor ruim de

helft van de gespecialiseerde vleeskalverbedrijven blijkt leegstand echter een negatieve arbeidsopbrengst op te leveren, na aftrek van de vaste kosten zoals gebouwen en inventaris (gecorrigeerd voor inflatie). De kosten van vooral afschrijving en rente stoppen niet plotse-ling, maar lopen door als geen alternatieve aanwending aanwezig is. Eventuele afgesloten leningen moeten uiteraard ook terug worden betaald.

De gemiddelde arbeidsopbrengst per ondernemer daalt voor de gehele groep bij tota-
le leegstand van de stallen naar circa -10.000 euro per ondernemer in 2012. De
arbeidsopbrengst op de bedrijven voor wie het wel interessant is de stallen leeg te laten
staan met behoud van premie, zal in 2012 gemiddeld circa 10.000 euro per ondernemer be-
dragen.

Al bij al is het doorproduceren in financiële zin aantrekkelijker dan te stoppen en de
stallen leeg te laten staan. De beslissing daarover hangt af van de hoogte van de contract-
vergoeding, mede in relatie tot de hoogte van de premierechten van de ondernemer (zie
ook hoofdstuk 5). In die zin ontstaat er met de EU voorstellen een nieuwe onderhande-
lingssituatie tussen de integratie en de kalverhouder.

Discussie

De hierboven ingeschatte ontwikkeling van de bedrijfsresultaten en inkomens van de
vleeskalverhouderij in de toekomst zijn gevoelig voor de uitgangspunten. Zo kan de toe-
name van de (totale) contractvergoeding (8% per plaats) als behoudend worden
aangemerkt bij een kostenstijging voor de veehouder van nagenoeg 15%¹ per dier en bij de
mogelijke, op basis van de voorstellen te verwachten verbetering van opbrengstprijzen van
de vleeskalveren en lagere prijzen van de nuchtere kalveren en kalvermelkpoeder.

De 8%-verhoging impliceert wel dat de reguliere vergoeding (dus geschoond voor de
EU premie) met ruim 30% per kalf moet worden verhoogd; dit is meer dan de aangenomen
inflatie voor de komende jaren.

Bij een hogere kostenstijging dan is aangenomen (2% per jaar en rekening houdende
met enige efficiencywinst nog een nettostijging van de kosten van nagenoeg 15% per dier
in de periode 2002-2012) zal het inkomen meer onder druk komen; de opbrengsten-
kostenverhouding wordt dan lager en het inkomen komt dan ongeveer op of onder het ni-
veau van 2002. Dit zal door de integraties bij de vaststelling van de contractvergoeding in
beschouwing kunnen worden genomen.

Een ander element hierbij is de verwerking van de premie in de berekeningen. Hier is
er vanuit gegaan dat bij uitbreiding van het bedrijf van gemiddeld ruim 500 naar ruim 650
vleeskalveren voor de extra dieren geen premievergoeding wordt verkregen. In de voorge-
stelde systematiek van beperkte mogelijkheden van overdracht van premierechten zal dat
ook vaak niet het geval. Op zich is dat dus ongunstig voor het resultaat van het gemiddelde
bedrijf in de toekomst.

Een andere belangrijke factor voor de vergoedingen en inkomensontwikkeling zijn
de kortingen op de premies. Per bedrijf gaat het om gemiddeld enkele duizenden euro kor-
ting per jaar, ongeacht of de productie wordt gecontinueerd. Dit is in de berekeningen

¹ Zie tabel 4.6; de totale kosten van het bedrijf nemen in de periode 2002-2012 met circa 35% toe van
124.000 naar 168.000 euro per jaar; het aantal dieren neemt toe met ruim 20%; per dier is de kostenstijging
(nagenoeg) 15%.

meegenomen. Uitgegaan is van de systematiek die nu door de Europese Commissie is voorgesteld (franchise van 5.000 euro, 12,5% tot 50.000 en 19% daarboven). Het is niet uitgesloten dat de 'degressie' om budgettaire redenen of anderszins wordt aangescherpt door de percentages te verhogen of de premiegrenzen aan te passen. Dit kan voor de sector nadelig zijn, maar heeft in beginsel geen invloed op de beslissing al dan niet door te gaan met de productie, omdat de korting ook geldt voor beëindigde bedrijven.

5. Veranderingen in de vleeskalverhouderij door de EU-voorstellen

5.1 Gevolgen van ontkoppeling

De ontkoppeling van de premies aan de productieomvang kan gevolgen hebben voor de continuïteit van de kalfsvleesproductie in de EU en in Nederland. Door de loskoppeling zullen bedrijven het inkomen uit de vleeskalverhouderij in beginsel zonder premie kunnen vergelijken met het inkomen uit andere activiteiten binnen het bedrijf resp. het beëindigen van de productie, waarbij dan afhankelijk van de persoonlijke omstandigheden (leeftijd, opleiding ervaring en dergelijke) en de ontwikkeling van de arbeidsmarkt mogelijk buiten het bedrijf inkomen kan worden verdiend. Omdat de premies van de daadwerkelijke productie worden losgekoppeld hebben de betrokken bedrijven in beginsel meer vrijheid om, zonder premieverlies, het bedrijf aan te passen, bijvoorbeeld andere dieren te gaan houden, ook dieren die voorheen niet premiewaardig waren.

In het algemeen hebben vleeskalverhouders een gespecialiseerd bedrijf met gebouwen specifiek voor deze productie en met betrekkelijk weinig grond. In die zin zijn de agrarische alternatieven voor deze bedrijven vrij beperkt. De mogelijkheden buiten het bedrijf kunnen voor velen bij de momenteel oplopende werkloosheid duidelijk geringer zijn dan enkele jaren geleden. Uiteraard kan in de periode tot 2012 de economische conjunctuur weer verbeteren en dan ontstaan er weer meer mogelijkheden op de arbeidsmarkt.

De mate waarin, afgezien van beëindiging op grond van leeftijd en gebrek aan opvolgers, de productie wordt stop gezet en men de premie blijft ontvangen, hangt verder ook sterk af van de te verwachten rentabiliteit van de productie. In het algemeen worden de perspectieven ervan, na een aantal moeilijke jaren vanwege BSE en MKZ, vanuit de sector gunstig ingeschat. De in dit rapport aangegeven mogelijke gevolgen van de hervormingsvoorstellen ondersteunen dat tot op zekere hoogte: de marktverhoudingen kunnen gunstiger worden, maar door de voorgestelde kortingen op de premies kan een belangrijk deel van het inkomen wegvallen. Bedrijven die overgegaan zijn op groepshuisvesting zullen in het algemeen willen doorgaan met de productie, ongeacht de premie, zo wordt verondersteld.

Overigens zijn er ook andere factoren die de structuur van de sector en het aantal bedrijven mede bepalen, zoals het mestbeleid (al dan niet derogatie van de Nitraatrichtlijn), het ammoniakbeleid met name in gebieden met natuurwaarden, de reconstructieplannen, onder meer in de Gelderse vallei en andere gebieden in Zuid- en Oost-Nederland, de Habitatrichtlijn (vogelrichtlijn) en dierziektesituaties, zoals momenteel (maart 2003) de besmettingen van vogelpest en eerder de MKZ-uitbraken (2001), die beide vooral Gelderland (Gelderse Vallei, Veluwe) raken. De precieze effecten van de verschillende factoren die hier zijn genoemd op de vermindering van het aantal bedrijven zijn niet te geven. Wel kan mede op basis van trends in het verleden ingeschat worden dat het aantal bedrijven met circa 3% per jaar in de jaren tot 2012 afneemt. Dit is overigens aanmerkelijk minder dan in de jaren 2000-2002. Door de opkoopregelingen in het kader van het mestbeleid (Rbv) en de uitbraak van MKZ, de BSE-perikelen en de naderende verplichte omschakeling op

groepshuisvesting nam het aantal gespecialiseerde bedrijven toen veel sterker af, namelijk met circa 20%. Voor de komende jaren wordt, na deze versnelling van de structuuraanpassing van de sector, uitgegaan van een geleidelijker proces van afname van het aantal bedrijven. Op basis van deze verwachtingen zal het aantal gespecialiseerde bedrijven in 2012 ongeveer 25% lager zijn dan in 2002.

Door de ont koppeling van de premies ontstaan binnen de sector verschillende groepen veehouders:

- zij die volledig premies ontvangen in relatie tot de omvang van de productie (stabiele bedrijven);
- zij die meer premie ontvangen dan de productie in de toekomst van het bedrijf omvat (stoppers, krimpende bedrijven¹);
- zij die minder premie ontvangen dan de productie in de toekomst van het bedrijf omvat (uitbreiders, problemen met cross compliance, administratieve problemen in referentieperiode², bedrijfsovername buiten familieverband).

De laatste groep, die in feite voor de continuïteit van de sector naast de eerste groep het meest van belang is, moet dus doordat zij per kalf minder premie hebben in beginsel tegen lagere kosten produceren dan de anderen. Een aantal andere kalverhouders daarentegen zou in beginsel dan ten dele (dit is de 2e groep) 'overgecompenseerd' worden.

Momenteel worden, op basis van contractuele afspraken, de premies vaak door de veehouder overgedragen aan de integratie, die de premie verwerkt in de vergoeding.

Binnen de sector kan genoemd onderscheid in drie groepen veehouders tot gevolg hebben dat het moeilijker wordt eenduidige vergoedingen vast te stellen. De situatie kan namelijk ontstaan dat bedrijven met een voldoende compensatie of 'overcompensatie' niet 'gekort' wensen te worden doordat er voor andere bedrijven naar rato minder premies zijn.

Per geval ontstaat er hierdoor een specifieke situatie wat betreft de omvang van de premierechten in verhouding tot het aantal te houden kalveren. De integraties kunnen hierdoor problemen krijgen om de rol van 'regisseur' in de keten te handhaven. Bedrijven met een voldoende of 'overcompensatie' zullen mogelijk eerder uit de integratie stappen, voor zover zij kansen zien op eigen kracht voor eigen risico de productie voort te zetten. Meer voor de hand ligt echter dat deze kalverhouders de premierechten aan zich willen houden, waardoor de integratie alleen een premievergoeding kan geven.

In het algemeen wordt evenwel niet aangenomen dat veel kalverhouders door de ont koppeling uit de integraties zullen willen treden. De economische risico's van de productie met fluctuerende prijzen voor nuchtere kalveren en vleeskalveren, waarbij de prijsveranderingen niet lang altijd synchroon lopen, zijn betrekkelijk groot, zeker door het toepassen van all-in, all-out-systemen en doordat er minder dan 2 ronden per jaar zijn. Daarbij geldt voorts dat bij productie op eigen risico de kalverhouder zelf moet zorgen voor de financie-

¹ Door de gehanteerde referentieperiode (2000-2002) gaat het inmiddels al om een vrij grote groep bedrijven. Een aantal hiervan is gestopt omdat zij de investeringen in de omschakeling naar groepshuisvesting niet wensten te plegen. Zij zouden bij toepassing van cross compliance geen of lagere premies ontvangen.

² Hierbij kunnen zich duidelijke knelgevallen voordoen bij de door de Europese Commissie voorgestelde systematiek van ont koppeling en betalingsrechten op basis van de referentiejaren 2000, 2001 en 2002; bijvoorbeeld voor bedrijven die door de MKZ-uitbraak kalveren op te hoge leeftijd en of te hoog slachtgewicht hebben afgeleverd hebben daardoor onvoldoende betalingsrechten opgebouwd.

ring van de aankoop van nuchtere kalveren en kalvermelkpoeder. Bovendien is de begeleiding door de integraties van belang voor de veehouders.

Voor de integraties (industrie) zal het loskoppelen niettemin tot gevolg kunnen hebben dat zij een aantal kalverhouders verliezen. In de huidige voorstellen zijn hiervoor geen voorzieningen opgenomen ter compensatie van het daaraan verbonden verlies aan omzet en werkgelegenheid, terwijl de stoppende en krimpende kalverhouders wel de toeslagrechten (premies) behouden.

5.2 Gevolgen van beperkte overdraagbaarheid premie

De in de voorstellen voorziene beperking van de overdraagbaarheid van premierechten betekent, zie ook paragraaf 4.1, dat in de komende jaren circa 20% van de premies blijven bij (rustende) agrariërs. Zij blijven de betalingen als compensatie voor de (eerdere) Europese prijsverlagingen ontvangen zonder er productie tegenover te (blijven) stellen en derhalve ook zonder de vereiste productievoorwaarden, zoals groepshuisvesting, in acht te hoeven nemen. Wanneer de betreffende 'intensieve' bedrijven (met meer dan 10.000 euro toeslagrechten per hectare) niet binnen familieverband worden overgenomen, verdwijnen de toeslagrechten.

Dit hoeft nog niet automatisch te betekenen dat ook 20% van de productiecapaciteit wegvalt. Bedrijven die met de productie doorgaan kunnen deze uitbreiden, zonder daarvoor premierechten te hebben. Deze bedrijven hebben wat dat betreft wel een minder gunstige uitgangspositie (zie paragraaf 5.1). Voor de integraties zal de wens om dergelijke bedrijven te behouden gepaard (moeten) gaan met de noodzaak een voldoende hoge vergoeding te bieden. Voor de integraties zal dat dus extra kosten tot gevolg hebben.

Overname van premierechten kan overigens wel plaatsvinden van bedrijven met een relatief beperkt aantal dieren per hectare (dus beneden de 10.000 euro grens) en dan nog (slechts) door de bedrijven die daarvoor voldoende grond hebben. Of het zinvol is de rechten over te nemen is afhankelijk van de ontwikkeling van de markt en de prijs ervoor. Anders dan bij melkquota, is het hebben van premierechten geen voorwaarde om te kunnen produceren. Dit maakt de premierechten relatief veel minder aantrekkelijk. De prijs ervan kan dan ook mogelijk betrekkelijk laag zijn, mede omdat de premierechten niet kunnen worden aangekocht door niet-agrariërs en voorts door de voorwaarden voor het verkrijgen van de betalingen (cross compliance) en mogelijk oplopende kortingen. In die zin zullen kalverhouders in het algemeen niet sterk gemotiveerd zijn voor premierechten te betalen.

De beperking van de overdraagbaarheid lijkt met name voor de Nederlandse vleeskalverhouderijsector (inclusief de integraties) een nadeel te zijn, zeker wanneer dat leidt tot een krimp van de omvang van de productie. In andere landen is de vleeskalverhouderij vaak minder gespecialiseerd, en onderdeel van een gemengd bedrijf met meer grond. De omvang van de premies per hectare zal er dan ook veelal onder de grens van 10.000 euro per hectare blijven.

De premies die uit de sector zouden verdwijnen door het stoppen van de productie zouden wellicht toegevoegd kunnen worden aan de nationale reserve voor 'knelgevallen' en mogelijk ook voor 'startende' bedrijven. In de huidige voorstellen is daar evenwel niet in voorzien; de toeslagrechten blijven in bezit van de (oorspronkelijke) premiegerechtigde,

totdat hij deze overdraagt. Wanneer dat niet het geval is, bij gebrek aan een opvolger, verdwijnen de toeslagrechten.

5.3 Gevolgen van voorwaarden aan productie (cross compliance)

Onduidelijk is voor de vleeskalversector (evenals overigens in het algemeen voor de landbouw) wat onder cross compliance zal worden verstaan en wat de praktische uitwerking ervan zal zijn in de komende jaren. Daarnaast is nog de vraag of dit beginsel in alle lidstaten op dezelfde wijze zal worden uitgelegd en toegepast. Voorshands wordt er van uitgegaan dat het gaat om de toepassing van Europese regels op de aangegeven terreinen (onder meer welzijn dieren).

Groepshuisvesting, die op basis van EU-afspraken in 2004 verplicht is, is al voor een belangrijk deel (80 tot 90% van de capaciteit) gerealiseerd in Nederland. Als groepshuisvesting een voorwaarde wordt in de EU voor de premie, zal dat voor bijvoorbeeld Frankrijk, met een belangrijk aandeel in de EU-productie en een veel lager percentage groepshuisvesting, mogelijk meer problemen opleveren. Voor degenen die de overgang daartoe nog niet hebben gemaakt kan stoppen voor de hand liggen.

Op het gebied van voedselveiligheid (kwaliteitsborging) heeft Nederland door de toepassing van IKB en SKV waarschijnlijk eveneens een voorsprong op andere lidstaten waar de productie minder professioneel is gestructureerd.

In de relatie tussen kalverhouder en integratie kan wel gaan gelden dat door de 'cross compliance' voorwaarden voor (met name) het veehouderijbedrijf de kalverhouder duidelijker dan tot dusver het idee heeft dat de toeslagrechten (vroegere premies) aan hem toe behoren. De betalingen hebben immers nu in die zin meer een 'voor wat hoort wat' karakter gekregen. Dit aspect kan er nog meer toe leiden dat er tussen kalverhouder en integraties een moeilijker onderhandelingsrelatie gaat ontstaan.

Zoals aangegeven in paragraaf 5.1 zullen de bedrijven met een relatief hoog toeslagrecht per kalf er eerder toe geneigd zijn de rechtstreekse betalingen aan zich te houden, terwijl andere vleeskalverhouders van de integraties een voldoende hoge vergoeding verwachten om de productie rendabel te kunnen voortzetten en uitbreiden. Voor de integraties daarentegen is voor de vaststelling van de vergoeding van belang wat de markt oplevert. Door de veranderingen in de Europese systematiek van betalingsrechten (met verschillen in de referentie per individueel bedrijf en met de cross compliance voorwaarden) zal er een nieuwe situatie ontstaan, waarin per bedrijf een vergoedingsniveau gaat gelden.

6. Conclusies en beschouwing

De voorstellen van de Europese Commissie hebben uiteenlopende gevolgen voor de vleeskalverhouderij.

Markt, prijs en inkomensontwikkeling

Door de ontkoppeling van de premierechten zal naar verwachting een herstel van de prijsvorming van rund- en kalfsvlees optreden, die gunstig zal zijn voor de opbrengstprijzen van vleeskalveren. Door de ontkoppeling zal de vraag naar nuchtere kalveren afnemen, waardoor de prijs van nuka's zal dalen. Dit is gunstig voor de vleeskalverhouderij, maar het leidt een (extra) inkomensderving voor de melkveehouders. Deze hebben bij een vermindering van de vleeskalverhouderij verder nog te maken met een daling van de afzet van melken weipoeder. Het effect daarvan kan bij een toenemende vraag naar vooral kaas mogelijk beperkt zijn.

Per saldo kunnen de voorstellen onder de gegeven veronderstellingen van de prijs- en kostenontwikkelingen leiden tot een (lichte) verbetering van de inkomenscapaciteit van de vleeskalverhouderij, zowel voor veehouders met een contract als voor 'vrije' mesters. Dit geldt overigens alleen wanneer de premierechten in de sector blijven.

Per gemiddeld bedrijf met contractproductie kan het bedrijfsresultaat licht verbeteren, uitgaande van een redelijke verhoging van de contractvergoeding (+8%) en een uitbreiding van het aantal kalveren per bedrijf met 25% in de komende tien jaar. De reguliere contractvergoeding die onderdeel uitmaakt van de totale vergoeding, zal echter per kalf aanzienlijk, namelijk met eenderde in de komende tien jaar, moeten worden verhoogd.

Omvang en structuur vleeskalverhouderij

Door de ontkoppeling en de beperkingen voor de premieoverdracht kan op termijn een vrij belangrijk deel (20%) van de productiecapaciteit verdwijnen. Op korte termijn zal al enige capaciteit (mogelijk circa 10%) verdwijnen doordat niet meer wordt overgegaan op groepshuisvesting. Inclusief de effecten van andere factoren moet rekening worden gehouden met een daling van het aantal bedrijven met circa 25% in de komende tien jaar. Een deel van deze bedrijven kan de premierechten ook buiten familieverband overdragen.

Mogelijk wordt deze capaciteitsvermindering (grotendeels) gecompenseerd door uitbreiding van bestaande bedrijven, mede afhankelijk van de ruimte die het beleid in het kader van de ruimtelijke ordening in reconstructiegebieden en dergelijke hiervoor biedt. Dit deel van de productie kan in beginsel financieel gezien zonder premie plaatsvinden, wanneer de vrij gunstige vooruitzichten voor de markt uitkomen.

Ketenrelaties en positie van de integraties

Door de ontkoppeling ontstaat een meer complexe relatie tussen de integraties en de kalverhouders, afhankelijk van hun 'premiesituatie', wat betreft de vaststelling van de contractvergoeding. Integraties zullen een voldoende hoge vergoeding moeten bieden om vleeskalverhouders te blijven contracteren; kalverhouders hebben immers in beginsel als alternatief het beëindigen van de productie met behoud van premie dan wel het voor eigen risico produceren. Het verhogen van de vergoeding heeft financiële consequenties voor de integraties. Het alternatief is een vermindering van de omzet en werkgelegenheid, in met name de kalvermelkproductie en de slachterijen, door een daling van het aantal gecontracteerde kalveren.

De overgang van 'contracthouderij' naar 'vrije productie' zal overigens naar verwachting beperkt zijn, vooral gezien de aanzienlijke marktrisico's voor de kalverhouders, mede omdat de meesten een 'all- in all-out'-systeem hebben, en velen vrij recent geïnvesteerd hebben in bedrijfsaanpassingen, waaronder de overgang naar groepshuisvesting. Tevens kan de behoefte bij de veehouders aan financiering van de nuchtere kalveren en het voer, evenals de begeleiding en innovatie aanleiding zijn om binnen de integratie te blijven.

Beschouwing

De voorstellen van de Europese Commissie zijn wat betreft het verder verlagen van prijsgaranties en het verlenen van compensatie een voortzetting van de lijn die in de jaren negentig al is ingezet in het Europese landbouwbeleid. Daarnaast omvatten zij echter een aantal nieuwe punten. Deze zullen voor de vleeskalverhouderijsector als geheel (inclusief de integraties) ingrijpende gevolgen hebben.

Dit geldt vooral voor de ontkoppeling van de premies. Hierdoor kan een deel van de productiecapaciteit door de kalverhouders met behoud van premierechten worden afgebouwd, zonder dat de integraties daarvoor een vergoeding ontvangen. Het (gedeeltelijk) handhaven van de koppeling zou dit probleem kunnen opvangen.

De premierechten van de bedrijven die de productie hebben beëindigd zouden wellicht toegevoegd kunnen worden aan de nationale reserve voor 'knelgevallen' en mogelijk ook voor 'startende' bedrijven. In de huidige voorstellen is daar evenwel niet in voorzien; de premierechten blijven in bezit van de (oorspronkelijke) premiegerechtigde.

Door de ontkoppeling wordt de contractrelatie tussen kalverhouder en integratie minder eenduidig; er ontstaat een complexere onderhandelings situatie bij voortzetting van de contracten in de nieuwe situatie. Dit zal naar verwachting negatieve financiële gevolgen hebben voor de integraties.

De beperkingen voor de overdracht van premierechten boven de 10.000 euro per hectare hebben tot gevolg dat een deel van de premierechten uit de sector verdwijnt. De Europese Commissie neemt in deze een merkwaardige opstelling in. Enerzijds worden (onder genoemd bedrag) premierechten overdraagbaar met of zonder grond (in die zin zijn de premies dan wel of niet ontkoppeld; zij worden overigens weer gekoppeld aan voorwaarden, cross compliance), anderzijds lijkt door deze beperking een beleid van een maximale veebezetting per hectare nagestreefd te worden.

Als het dan zou gaan om milieubeleid of welzijn dieren, lijkt het veeleer de voorkeur te hebben met geëigende instrumenten te werken, bijvoorbeeld in de sfeer van 'cross compliance', om (ook deze) bedrijven te stimuleren aan 'maatschappelijke voorwaarden' te voldoen, dus met (helder) wet- en regelgeving (mestbeleid en dergelijke).

Vastgesteld kan ook worden dat de ontkoppeling het huidige relatiepatroon in de kalfsvleessector kan aantasten en negatieve gevolgen kan hebben voor de omvang en ontwikkeling van de bedrijfstak. Het (geheel of gedeeltelijk) handhaven van de koppeling tussen productie en premierechten zou meer stabiliteit voor de sector tot gevolg hebben.

Literatuur

Berkhout, P., J.F.M. Helming, F.W. van Tongeren, A.J. de Kleijn en C. van Bruchem, *Zuivelbeleid zonder melkquotering? Mogelijke gevolgen voor Nederland en de EU*. Rapport 6.02.03, Den Haag, LEI, 2002.

Bont, C.J.A.M. de, W.H. van Everdingen, J.F.M. Helming en J.H. Jager, *Hervorming Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2003. Gevolgen van de voorstellen van de Europese Commissie voor de Nederlandse landbouw*. Rapport 6.03.05, Den Haag, LEI, 2003.

Bont, C.J.A.M. de, C. van Bruchem, W.H. van Everdingen, J.F.M. Helming en J.H. Jager, *Mid Term Review. Gevolgen van de voorstellen van de Europese Commissie voor de Nederlandse landbouw*. Rapport 1.03.01, Den Haag, LEI, 2003.

Bont, C.J.A.M. de en A. van der Knijff (red.), *Actuele ontwikkeling van bedrijfsresultaten en inkomens in 2002*. Rapport 1.02.03, Den Haag, LEI, 2003.

Bont, C.J.A.M. de, W.H. van Everdingen en M.G.A. van Leeuwen, *Inkomensgevolgen voor de Nederlandse landbouw van de besluiten van de Europese Regeringsleiders op 26 maart 1999*. Notitie 99.21, LEI, Den Haag, 1999.

Brouwer, F.M. en P.J.G.J. Hellegers, *Milieuvoorwaarden in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid*. Rapport 5.99.0, Den Haag, LEI, 1999.

Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Tussenbalans van het gemeenschappelijk landbouwbeleid*. COM (2202) 394 definitief, Brussel, 10.7.2002.

Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Verslag over de melkquota*. SEC (2002) 789 definitief, Brussel, 10.7.2002.

Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Voorstellen voor hervorming gemeenschappelijk landbouwbeleid*. COM (2003) 23 definitief, Brussel, 22.01.2003.

Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Mid Term Review, External Impact Analyses*. Brussel, 2003.

Eurostat, *Statistical Yearbook 2002*. 2002.

Eurostat, *Monthly statistics of meat*. 11 2002, 2002.

Eurostat, *Survey of cattle populations in May/June 2002 and production forecasts for 2003*. Statistics in focus, 1/2003.

Leeuwen, M.G.A. van, *De prijzen van kalfsvlees en nuchtere klaveren, een analyse voor de Europese Unie*. LEI, 1998.

PVE, *De Nederlandse vee, vlees en eiersector in cijfers. Het jaar 2002 voorlopig*. Rapport 0301, Zoetermeer, 2003.

Silvis, H.J. en C. van Bruchem (red.), *Landbouw-Economisch Bericht 2002*. Periodieke rapportage 02.03, LEI, Den Haag 2002.

Toekomstvisie vleeskalverhouderij in Zuid-Nederland, Symposiumverslag, SEP Veehouderij, 2003.

Bijlage 1. Lijst van informanten

Dhr. I.B.P. Bisseling, LTO Nederland

Dhr. A.D. Boeve, Alpuro Group

Dhr. W. Jorissen, Paridaans & Liebregts

Dhr. L. Loseman, ExpertiseCentrum LNV

Dhr. P. van Rhee, LTO Nederland

Dhr. H.W.A. Swinkels, VanDrie Group